

ki bodo gotovo za dolgo dobo morale zadovoljiti vse, ki se bodo pečali s slovensko umetnostjo bodisi znanstveno, bodisi estetično. Tudi v tem pogledu opažamo evolucijo, ki z vedno večjo skrbjo oblikuje iz ilustracije tablo kot samostojno učinkujoči umetnostni spomenik. Tehnika reprodukcije je dovršena, papir za naše razmere izredno dober. Čeprav je vsa izdaja, kolikor je je doslej izšlo, prijetno iznenadila naše pričakovanje, naj bo zabeležena še naša želja, ki se bo morda kdaj v bodočnosti izpolnila: naj bi se katera slika tiskala tudi v barvah.

K delu, ki se nadaljuje, se bomo vrnili ob prvem delnem zaključku. Požrtvovalnosti pisateljevi in založnikovi naj sledijo še naročniki, da bo mogoče to potrebno publikacijo dovršiti.

F. Mesesnel.

Onstran meje

Slovenska narodna manjšina na Koroškem

Razmere nas silijo, da gledamo na razvoj dogajanj stvarno, brez sentimentalnosti. Marsikod smo se temu že privadili, kakor na primer pri socialnem problemu, samo da tu pogosto nadomeščamo sentimentalnost s — farizejstvom. Ne bilo bi pa želeli, da tudi glede manjšin zagrešimo to svojevrstno zamenjavo. Zato bom skušal navesti nekaj dejstev, ki naj bodo uvod v dokončni prehod iz romantičnega gledanja v resničnost.

Slovenska manjšina na Koroškem se je vsa leta po plebiscitu pa do nedavne časa politično izživljala v duhu objektivne pravičnosti kot posledice mednarodnih obvez pod pokroviteljstvom najvišje ustanove moderne demokratične urejenosti — Zveze narodov. Manjšina je videla v tem zadosti močno garancijo, da se bodo njene težnje spoštovale, saj se je zdelo vendar nemogoče, da bi se upala mala Avstrija izigravati zahteve instance, ki je bila določena, da vlada svet. Minilo je nekaj let čakanja, češ: vse pride s časom, ko se razčistijo razmere in se pozabijo najhujša nasprotja izza glasovanja. Med tem se je državna večina sijajno znašla v novem položaju. Začela je sistematično ignorirati zahteve manjšine, ki se je zaman sklicevala na mednarodne obveznosti, pri tem pa se naglo bližala spoznanju, da je mednarodna zaščita manjšin votel pojem brez življenja in udarnosti.

Iz zaupanja v „objektivno pravičnost“ in v „višjo silo“ v obliki Zveze narodov si je mogoče razlagati dosledno pasivnost voditeljev slovenske manjšine. K temu lahko dodamo še apriorno prepričanje, da je vsak aktiven stik z večino te ali druge strankarske usmerjenosti že v naprej obsojen v neuspeh. Tako se je moglo zgoditi, da sta manjšina in večina živeli celo desetletje v umetno odmerjenem prostoru kot dve popolnoma tuji telesi brez sleherne povezanosti, toda v neprestani in — razume se — neenaki borbi. Manjšina je bila radi svoje pasivnosti izpostavljena naskoku celokupne večine, ki je bila sicer strnjena in enotna edinole v tem osamljenem primeru. Radi neelastičnosti voditeljev nimamo beležiti nobenega primera, da bi kaka večinska stranka paralizirala vsaj majhen delež udarcev, namenjenih manjšini.

Nemci v Jugoslaviji so se v tem pogledu povzpeli do zavidljive spretnosti. Da pa ne bi kdo kratko malo primerjal in iz tega izvajal zaključkov, moram

takoj pripomniti, da pravih pogojev za primerjavo ni. Nobena večinska stranka ali struja v Avstriji se namreč ne bi dala vpregati v voz manjšine tako, kot se je to neredko dogajalo v Jugoslaviji. Na drugi strani pa se manjšini neprimerno razlikujeta po zavesti. Nemci v Jugoslaviji se še vedno počutijo kot gospodje, dočim slovenska manjšina na Koroškem niti zase nima občutka zadostne samozavesti. Vendar so navzlic temu voditelji na Koroškem mnogo grešili in Slovenci so utrpeli radi svoje pasivnosti večje izgube, kot bi bilo v danih razmerah potrebno.

Leta 1933. je prišlo v vsakem oziru do silnega preokreta. Zaupanje v Zvezo narodov je bilo že prej močno omajano, z izstopom Japonske in Nemčije pa je postala ta ustanova samo še dobrodošla snov za humoristične liste. Nastop narodnega socializma v Nemčiji je zgovorno pričal, da se je demokratična urejenost Evrope v tedanjem zmislu preživela, ne toliko po obliki kot radi dejstva, da so prebujene množice začele ogrožati izjemni položaj meščanstva in je bilo treba najti novih potov, da se ukroti aktivnost ljudstva.

V Avstriji sami je spretnost kanclerja Dollfussa izključila razdvojeni parlament iz političnega življenja in še preden so se razne skupine zavedle, je postal avtoritaren režim dejstvo.

Tudi slovenska manjšina je v tem času doživljala neke vrste krizo v mišljenju in načinu političnih postopkov. „Veliki zaščitnik“ — Zveza narodov — se je spremenil v orodje velesil brez moralne moči. Manjšinski kongresi — nekdanji up manjšin — so hkrati s svojim velikim vzornikom zdrknili na stopnjo brezuspešnih debat, ki jih omenja komaj dnevno časopisje. Pa saj drugega ni bilo pričakovati: za demokratične ustanove ni prostora v dobi diktatur in avtoritarnih režimov. In slednjič notranjepolitična konstelacija v Jugoslaviji, ko ni bilo ne volje, da se slovenska manjšina na Koroškem vsaj moralno podpre, niti razumevanja za njen položaj. Zato ni čudno, da se je vedno bolj uveljavljalo mišljenje, naj se opuste stare metode pasivne borbe in naj se aktivno poseže v politično življenje. Treba je popraviti napako, ki jo je zagrešila manjšina s svojo politično abstinenco v demokratični dobi; popraviti jo s tem, da se nasloni na vladno strujo, ki je poleg tega ideološko na isti ravni kot pretežni del manjšinskih vodij. Ta misel je našla vedno več zaslombe med ljudstvom in slednjič tudi prodrla. Toda zgodilo se je, kar je bilo spričo naše politične nezrelosti skoraj na dlani: iz enega ekstrema je manjšina zašla v drugega. Mesto da bi se izvršil prehod samo v taktiki, se je izvedel po večini tudi idejno. Mesto da bi manjšina prejemale od vlada-joče struje kot protiuslugo vsaj nekatere ugodnosti, ji služi na kredit obljub, katerih izpolnitev se vse bolj odmika v nedogled.

Ne dvomim, da je nastal ta preokret v najboljši veri, da bo z novim ravnanjem manjšini pomagano. Toda spet se je pokazala politična neizkušnost voditeljev, ki so se vdinjali vladajoči struji brezpogojno, ne da bi pustili odprta vsaj stranska vratca za umik, za primer, če jih večina pusti na cedilu. Kot se je poprej zidalo na „objektivno pravičnost“ in mednarodno zaščito, se je sedaj verovalo v „krščansko pravičnost“ in „krščanski značaj“ države, ki nikakor ne more in ne sme dopustiti, da bi kaka narodna manjšina ne imela „osnovnih človeških pravic, ki so ji dane po naravi in božjem zakonu“. To zaupanje se je po stari slovenski navadi opiralo tudi na razne izjave z najvišjih mest, ko se je obljubljala „vzorna rešitev manjšinskega vprašanja, ki bo lahko služila za vzgled vsem kulturnim narodom“. Polagoma so postajale take izjave vedno redkejše in na velikem shodu za

južno Koroško v Beljaku je g. kancler popolnoma pozabil na slovensko manjšino, čeprav so tvorili Slovenci skoro polovico zborovalcev.

Za stvarnega opazovalca to ni bilo nobeno presenečenje več. Kdor zasleduje notranjepolitični razvoj v Avstriji, se je nujno moral odvrniti od orisane taktike slovenske politike. Že samo dejstvo, da si je takoimenovana „katoliška“ politična skupina poiskala zaveznika v najbolj reakcionarni skupini avstrijskih fašistov, ki so svetovnonazorsko in narodno brez vsake utemeljene ideologije, že to dejstvo samo bi moralo vzbuditi največjo skepso. Odkar pa je ta skupina tudi v socialnem smislu pokazala nedvomne tendence, je postalo precej jasno, da se je „vzorna rešitev manjšinskega vprašanja“ odmaknila vse dotlejš, dokler ne nastopijo novi momenti, ki bi utegnili vplivati na razvoj. Resnici na ljubo je treba pribiti, da so se tudi v sedanjem trenutku našli posamezniki, ki gledajo na položaj stvarno in skušajo iz nastalega kaosa rešiti, kar se dá; toda njihovemu delu stavijo zapreke lastni sodelavci s prevelikim pesimizmom in drugi zopet z nedopustnim optimizmom.

Kako pa je v teh premembah ljudstvo presojalo politiko svojih voditeljev? Prva leta, v dobi gospodarske brezskrbnosti, je bilo večini narodno vprašanje edini problem. Zato se ni nihče kaj prida menil za socialne nazore manjšinskih zastopnikov. V tej dobi je manjšina izgubila pretežen del delavstva, ki je iskalo zaščite svojih interesov v nemški socijalni demokraciji in pri tem postalo v narodnem oziru vsaj indiferentno, če ne naravnost sovražno slovenski miselnosti. Tako je ostal samo še kmet jedro slovenske manjšine na Koroškem. To se je pokazalo najbolj očitno pri volitvah v kmečko zbornico, kjer so Slovenci v prenekaterih občinah dobili absolutno večino proti vsem nemškim strankam, dočim so bili pri splošnih volitvah v istih občinah v manjšini. Slovenski kmet je tedaj sorazmerno lahko zmagoval gospodarske težkoče, čeprav je bil zastavljen in gospodarsko-politično neorganiziran. Ko pa je postajala gospodarska kriza iz dneva v dan občutnejša in ko se je pokazalo, da se vsa teža krize prenaša na pleča neorganiziranega kmeta, ga je poleg narodnih vprašanj zasklel tudi gospodarski problem. Pri nasilnem prehodu iz demokratične urejenosti v avtoritaren režim je ostalo tudi delavstvo brez organizacije in zaščite. Ta sorodnost v brezpravnosti in nemoči je ugodno vplivala na zblíževanje med delavcem in kmetom, čeprav se to na zunaj še ni izrazilo v nobeni konkretni obliki. Zlasti v zadnjih dveh letih so se v tem smislu izvršile velike spremembe. Postalo je jasno, da sedanja kriza ni več konjunkturna, torej prehodna, temveč kriza ustroja. Dočim se je kmetovo razmišljanje omejevalo poprej samo na najožje področje njegovega in občinskega gospodarstva, vse ostale probleme pa je prepuščal tistim, „ki so za to postavljeni“, je začel sedaj aktivno posegati v debate o življenju in redu sploh. Pri tem je prišel do čudovitih spoznanj, n. pr.: da po raznih državah, kjer je kmet na robu propada, sklepa jo o njegovi „zaščiti“ zastopniki bank ter trgovskih in industrijskih zbornic, njega pa nihče ne vpraša, kako si zamišlja svojo rešitev. V Avstriji si glede tega niso še preveč belili glave: Poleg subvencij za „gorske“ kmete, ki pridejo navadno v nepravne roke in se tudi načelno ne dajo zagovarjati,

so uvedli takoimenovane prisilne uprave („Zwangsverwaltungen“), ki odvzemajo kmetu še zadnji videz samostojnega gospodarja. Nedvomno je dovolj očitno, da gospodarska politika sedanje vlade v Avstriji kmeta nikakor ne more zadovoljiti. Na ta način je ravno v kmečkih vrstah odpor proti sedanji vladi vedno večji, pri tem pa je delavstvo ostalo zvesto levici, inteligenca ter meščanstvo sta pa sploh — narodno socialistična.

Ker današnje vodstvo slovenske manjšine na Koroškem podpira v vsakem oziru vlado, je samoposebi umevno, da zagovarja tudi njeno gospodarsko politiko; to tembolj, ker se ta baje naslanja na papeško socialno okrožnico, ki je vzor družabne urejenosti tudi sedanjim slovenskim voditeljem na Koroškem. Iz gornjega pa je razvidno, da kmečko ljudstvo nikakor ne soglaša z mnenjem svoje vlade. Tako se bližamo v življenju slovenske manjšine na Koroškem fazi, ko so začeli zavedni ljudje — kmetje — iskati zaslombe tam, kjer najdejo več razumevanja za svoje gospodarske težnje, vodstvo pa z nezrelim prikrivanjem zevajočih ran izgublja vedno bolj njih zaupanje. Kmet se rešuje v smer kakor v prejšnjem desetletju slovenski delavec, ki se je v pomanjkanju lastne organizacije zatekel k nemški socialni demokraciji in pri tem postal narodno mlačen ali celo Slovincem sovražen.

Poglejmo še malo, kaj smo storili mi v vsem tem času za svoje manjšine, predvsem za koroške Slovence. Vse kaže, da preživljamo še neke vrste čitalniško dobo v manjšinskih zadevah. Nekaj sentimentalnih fraz ob raznih obletnicah, nekaj brezpomembnih brošuric, ki ne vzbudijo zanimanja niti pri tistih, ki se sami za stvar zanimajo, kaj šele, da bi vzbudile pozornost širših krogov; če dodamo še tiste članke po našem dnevnem časopisju, ki se sporadično brez vsake linije in brez sistematičnega obravnavanja pojavljajo, smo izčrpno pokazali vse naše „delo“ za svojo manjšino na Koroškem. — Odnosov do primorskih Slovencev se ne dotikam, ker so prilike v vsakem oziru popolnoma drugačne! — Naj omenim še naša „narodno-obrambna“ društva, ki niti po svojem aparatu niti po ideologiji niso sposobna, da bi uspešno vršila svojo nalogo.

Ali smo res storili vse, kar je bilo v naših močeh, da po petnajstih letih koroška manjšina nima niti peščice laičnega inteligenčnega naraščaja, med tem ko je prejšnja inteligenca skoro do zadnjega moža zapustila bojno polje? Ali se nam zdi vse v redu, če je od štirinajstih akademikov, ki so diplomirali po plebiscitu, umrlo kar sedem, torej polovica? Kateri narod bi mirno gledal in ne bi iskal vzrokov, če bi mu umrla polovica mladega inteligenčnega naraščaja, še preden se je mogla uveljaviti v življenju?

Nemci ne vodijo samo evidence o vseh svojih manjšinah, ampak vedo tudi točno za vse potrebe svojih ljudi za mejami in se ne strašijo žrtev, kadar je treba pomagati. Da ne govorim o njihovi brezhibni organizaciji, ki neprisiljeno ustvarja duhovno povezanost in enotnost med manjšinami in matico. Koliko je pri nas ljudi, ki jim je manjšina ravno tako blizu kot lastna okolica? Ali res v vseh teh letih ni bilo mogoče zanesti zanimanja za manjšine v vse sloje, udomačiti zavest, da smo ena sama kulturna enota? Ali res

ne zmore vse slovensko časopisje enega ali dveh časnikarjev, ki bi študirala sproti vse faze v življenju manjšin in sistematično obveščala javnost o razvoju? Ali za nas nima manjšinski problem toliko veljave, da bi se našlo zanj mesto na naši univerzi, kjer bi se sčasoma lahko uvedel nek sistem akcije na tem področju in bi akademska mladina neposredno lahko preučevala stanje svoje zemlje onstran meje? Mar smo res tako veliki, da lahko miselno lahko gledamo na propadanje tretjine svojega naroda? Ali bi ne bil že čas, da se intenzivno pozanimamo za vse probleme, ki se tičejo naših ljudi izven meja?

Komur je usoda Slovencev pri sreč in pri tem pozablja na manjšine, je običajal sredi poti. Šele duhovna skupnost z manjšinami tvori resnično in kulturno narodno enoto. Z nekoliko dobre volje in nekaj žrtvami je to stanje gotovo dosegljivo; če pa ni v nas teh pogojev, je bolje, da opustimo še to dilemantsko „reševanje“ manjšin, ker je brez pravega pomena in kvečjemu nam v sramoto.

N. Zadravec.

Kronika

Manjšinski kongres. Od 2. do 4. septembra se je vršil v Ženevi enajsti kongres evropskih narodnih manjšin. Na dnevnem redu je bilo tudi vprašanje „Narodne manjšine v avtoritativni državi“. Avtoritativna država je eufemizem za fašistično državo. Ker se narodne manjšine iz Nemčije kongresa niso udeležile, je naravno, da je bil najbolj poklican govoriti o tem problemu eden izmed zastopnikov slovenske manjšine v Italiji. To nalogo je prevzel dr. Besednjak. Imel je referat, ki je bil osnova za posebno resolucijo. V njej je bilo izrečeno mišljenje, o katerem pravi „Istra“ (ne popolnoma opravičeno), da pomenja preokret v razmerju kongresa do demokratičnih in avtoritativnih režimov.

Kongres je namreč osvojil misel, da se manjšinsko vprašanje more rešiti tudi v fašističnih državah. To tezo je dr. Besednjak podprl z zanimivim argumentom. Izvajal je, da fašistični režim ne pomeni za manjšine nujnega poslabšanja, češ da položaj slovenske manjšine v Avstriji ni prav nič slabši, kakor pa je bil pod demokratičnim režimom. To je potrdil tudi župnik Stare, zastopnik koroških Slovencev. „Koroški Slovenec“ od 11. septembra pa piše, da „smo na skrajni meji raznarodovanja; naše šole in zadnje štetje so že v nebo vpijoči greh nacionalne sebičnosti.“

Spričo te izjave in spričo vsega, kar o vseh naših manjšinah vemo, je jasno, da je kongres narodnih manjšin — kar se tiče človečanskih principov in pravic ter borbe zanje — zašel na prav isto visečo ravnino, kakor vse podobne mednarodne ustanove. Namesto pogumne besede — diplomatična izvijanja in računi, namesto jasno odrejenih zrelišč — zmedeni pojmi, zahomotana politika. Tako imenovana človeška pravica nima nikjer več svoje borbene tribune, mednarodne ustanove, namenjene borbi zanje, postajajo puhla fraza. Vsak dan se jasneje kaže, da nas iz vse te evropske gnilobe reši le delo drugačnih metod in drugačne notranje zrelosti. J. V.

